תנ״ך · ראשונים · רבינו חננאל · תורה

רבינו חננאל על בראשית

רבנו חננאל [ר"ח]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רבינו חננאל על בראשית

רבנו חננאל [ר"ח]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רבינו-חננאל-על-בראשית/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק טו 4
פסוק ב 4
פרק טז 4
פסוק ה 4
פרק יז 4
פסוק א 4
פסוק כ 4
פרק יח 5
פסוק ד 5
פסוק יט 5
פרק יט 5
פסוק ח 5
פרק כ 5
פסוק ב 5
פרק כא 6
פסוק כ 6
פרק כט 6
פסוק יט 6
פרק לא 6
פסוק יט 6
פסוק מג 6
פרק לב 7
פסוק י 7
פסוק טו 7
פסוק כח 7
פרק לח 8
פסוק כה 8
פרק מא 8
פסוק לב 8
פרק מב 8
פסוק א 8
פרק מג 8
פסוק י 8
פרק מד 9
פסוק טז 9
פרק מז 9
פסוק ל 9
פרק מח 9
פסוק ז 9
פסוק יד 9
פרק נ 9
פסוק י 9

פרק טו

פסוק ב

ומה שאמר שתי אמירות בלא ענייה בנתיים **ויאמר ה' אלהים מה תתן לי וגו' ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע** פירש רבינו חננאל כי הראשון הוא מחשבה כמו ויאמר עשו בלבו (בראשית מא כז) אמרתי אני בלבי (קהלת ג יז) כלומר חשב בלבו מה יהיה שכר ואנכי הולך ערירי (דרשות אבן שועיב):

פרק טז

פסוק ה

חמסי עליך. כי החמס כסה הכתוב והמלאך גלה אותו וענין חמסי כי שרה היתה משתעבדת בהגר והיתה כפופה אליה ואברהם אמר לה כי הוא עון פלילי לענותה ומנעה עצמה מלהשתעבד בה ועתה נתאמרה אליה ועל כן אמרה ישפוט אם כדברי שאני משתעבדת או כדבריך ועל זה נקוד כי אין המשפט נאמר להרע לו והמלאך אמר הדין עמה שובי אל גברתך והתעני כמו שהיית עושה כבתחלה (דרשות אבן שועיב):

פרק יז

פסוק א

אני אל שדי. נתנה מצות מילה בשם הזה לפי שכחו וגבורתו של אדם תשש במילה. וכמו שדרשו רז"ל יְצָפּוֹן לַיְשָׁרִים תּוּשִׁיָּה (משלי ב ז) זו מילה שהצפינה הקב"ה לעשרים דור שהרי מאדם ועד אברהם היו כ' דור. והשם הזה הוא נזכר בגבורה כענין שכתוב כקול מים רבים כקול שדי. ומפני שלא תאמר החותך בשרו כחו תשש ושונאיו קמים עליו. לכך אמר לו אני אל שדי אני מספיק לך כח וגבורה שתתגבר על שונאיך אתה וכל זרעך הנימולים:

פסוק כ

ולישמעאל שמעתיך וגו' ונתתיו לגוי גדול. ראינו שנתאחרה הבטחה זו להם אלפים של"ג שנה ולא היה אחורם תלוי בעונם והיה מצפים לה כל השנים הללו וסוף סוף באה ונתקיימה ואח"כ נתחזקה המלכות בידם. אנו שנטלה ממנו בעונינו ושם זמנו אלף שלש מאות ושלשים על אחת כמה וכמה שנהיה מצפים להבטחתו ולא נתיאש:

פרק יח

פסוק ד

והשענו תחת העץ. למדנו שלא היה שם אלא אילן אחד. ולמה נגלה לאברהם באילן. לפי שבשרו שיוליד אחרי זקנתו. כאילן זה שכתוב בו (איוב י"ד ז') כי יש לעץ תקוה אם יכרת ועוד יחליף ויונקתו לא תחדל. אם יזקין בארץ שרשו ובעפר ימות גזעו מריח מים יפריח ועשה קציר כמו נטע. ועוד שהצדיקים נמשלו לעץ והוא שכתוב (תהלים א') והיה כעץ שתול על פלגי מים:

פסוק יט

למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו. נעשו דברי האבות בקבלה בלא כתיבה בתורה כמו תורה הכתובה. ומכאן אתה למד כי המשנה שהיא סדורה בהגדות אבות לבנים היא בידם קבלה שחייבים לשמור דבריהם כחיוב דברי תורה הכתובה. שזה וזה שוים. שהרי עשר הדברות נשמעו מפי הגבורה ונכתבו מפי הנביא עליו השלום. ושאר התורה נכתבה מפי הנביא. וכשם שאין הפרש בין המצות שהן בשמיעה ובין המצות שהן בכתיבה כך אין הפרש בין המצות שהן בכתיבה ובין המצות שהן בקבלה שהכל שוין:

פרק יט

פסוק ח

הנה נא לי שתי בנות. חלילה שהיה מפקיר בנותיו אלא כאומר לחבירו הלא ביתי פתוחה קח מה שתרצה או כמשליך עצמו על האדם כשרוצים לרצחו ואומר הרגוני כי ידע שלא יעשה (דרשות א"ש):

פרק כ

פסוק ב

וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה. עכשיו כשבא בגרר גרשה לפי שהיה ירא שמא יהרגוהו אם היה אומר שהיא אשתו ואף על פי כן הניחן השם ית' שיפרד ממנה ולא הניח את הצדקת אצל הרשע כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים וגירושין הללו היו מפני הפחד וזהו שאמר השם יתברך (ג) **והיא בעולת בעל** שלא גרשה רק מפני הפחד כי אנוס הוא ונמצא שאין הגירושין גירושין גמורין. וזהו שאמר אבימלך (ד) **הגוי גם צדיק תהרוג** כלומר הגוי שאין שלו זה הדין אלא אפילו אנוס גירושיו גרושין. ועוד

שהוא צדיק שלא קרב אליה תהרוג. ולא עוד אלא (ה) **הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה** פעם אחר פעם **אחי הוא**.
בתם לבבי לקחתיה.
ובנקיון כפי שעדיין לא קרבתי אליה:

פרק כא

פסוק כ
רובה קשת. רובה נער הקשת תואר כלומר נער מורה בקשת (דרשות אבן שועיב):

פרק כט

פסוק יט
ויאמר לבן טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש אחר. אף על פי שבנתינתה לאיש אחר טוב שאי אפשר לאשה בלא איש ולא איש בלא אשה כענין שכתב (בראשית ב') לא טוב היות האדם לבדו. טוב אתה מזולתך, וזהו שני דברים טובים האחד טוב מחבירו ועוד מצינו ב' דברים רעים האחד טוב מחבירו טובים היו חללי חרב מחללי רעב (איכה ד') ועוד מצינו ב' דברים האחד טוב והשני פחות. טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל (קהלת ד') והאחד טוב מחבירו. ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו (משלי ט"ו) ועוד שני דברים טובים ויש שלישי טוב משניהם טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם (קהלת ה') וטוב משניהם שידור וישלם. וכמהו (שם ד') ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עודנה. וטוב משניהם את אשר עדן לא היה:

פרק לא

פסוק יט
ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה. גנבה אותם כדי שיחזור בו ושיאמר אלוהים הגנוב אין בו ממש. כדברי יואש שאמר (שופטים ו') אם אלהים הוא ירב לו כי נתץ את מזבחו. וכמו שאמר הכתוב (יחזקאל כ"ח) האמור תאמר אלהים אני לפני הורגיך ואתה אדם ולא אל ביד מחלליך:

פסוק מג
הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני. כזב לבן באמרו והבנים בני שהרי כשאמרו (יבמות ס"ד ב') בני בנים הרי הם כבנים לא אמרו כן על בני בנות. וכן במה שאמר והצאן צאני

שהרי הוא נתנם לו בשכר טרחו ועמלו. וכן במה שאמר וכל אשר אתה רואה לי הוא והרי אמר לו יעקב כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי ביתיך ולא מצא מענה. והענין הזה כענין בן הדד שאמר לאחאב (מלכים א' כ') כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם וכתב דעו נא וראו כי רעה מבקש. והנה על דבר יעקב שאמר ללבן מה דלקת אחרי השיב לבן הבנות בנותי כי באתי אחריך לראות בנותי:

פרק לב

פסוק י

כל י"ג מדות כלל בתפלתו כי **אלהי אברהם ואלהי יצחק** הם שני שמות הראשונים רחמים ודין כנגד המדה השלישית שהוא אל שהוא מזוג. **שוב לארצך** כנגד רחום שריחם עלינו. **ואטיבה עמך** כנגד חנון כלומר בחנם. וכנגד ארך אפים אמר **קטונתי** כלומר לא אוכל לסבול אם לא תאריך אפך כי הוא כמו חדל נא מי יקום יעקב כי קטן הוא.
מכל החסדים ומכל האמת כנגד רב חסד ואמת. וכנגד נוצר חסד לאלפים. **ועתה הייתי לשני מחנות** שנצרת לי חסד אבותי שניהם ב' אלפים לשני מחנות.
הצילני נא מיד אחי כנגד נושא עון כלומר שלא יגרום העון.
מיד עשו שלא יגרום הפשע.
כי ירא אנכי כנגד וחטאה שלא יגרום חטא כמו ירא חטא.
ואתה אמרת כנגד ונקה (דרשות אבן שועיב):

פסוק טו

עזים מאתים ותישים עשרים וגו' כל ראשי הבהמות במנחה הזאת תק"ן. לפיכך קדמו מלכות אדום למלכות ישראל תק"ן שנה:

פסוק כח

לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. פירוש שקרא שמו ישראל מוסף על יעקב כי מלת עוד פירושו בלבד. ואמר לא יקרא שמך עוד יעקב (בלבד) כי אם ישראל יהיה שמך כלומר יעקב וישראל. וכמוהו (ירמיה ג') לא יאמרו עוד ארון ברית ה' בלבד כלומר לא יאמרו על ארון ברית ה' שהוא מקום השכינה בלבד אלא אף ירושלים שתהיה כולה מקום שכינתו. הוא שכתוב (ישעיה מ"ח) בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה'. וזהו שאמר הנביא ע"ה (שם) שמע אלי יעקב וישראל מקוראי. וכתיב (ירמיה מ"ו) ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל:

פרק לח

פסוק כה

היא מצאת. דרשו רז"ל מכאן (כתובות ס"ז סוף עמוד ב') נוח לו לאדם שישליך לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים שכך אמרה תמר אם יודה מוטב ואם לאו הריני מטיל עצמי לכבשן האש ולא אלבין פניו. ואעפ"י שמלת מוצאת כתובה באל"ף יש לפרשו לפי הדרך הזה מלשון (איכה ד') ויצת אש בציון:

פרק מא

פסוק לב

ועל השנות החלום פעמים. מלמד כי הראשון והשני ענין אחד הם. ולמה פעמים **כי נכון הדבר מעם האלהים** זה השובע.

וממהר לעשותו הרעב אחרי השבע מיד **ועתה ירא פרעה** וגומר:

פרק מב

פסוק א

למה תתראו. למה אין אתם מפורדים. למה תתערבו כולכם כענין שכתוב (מלכים ב י"ד:י"א) לכה נתראה פנים וכתיב (שם) ויתראו פנים הוא ואמציה מלך יהודה:

פרק מג

פסוק י

כי לולא התמהמהנו. למדך הכתוב שדחקו במאכל ולא הטיחו דברים כלפי אביהם עד שנתרצה מעצמו לפי שכבוד גדול היו נוהגים בו. וכיון שנתרצה השיאם עצה בחמשה דברים. האחד הורידו לאיש מנחה. השני וכסף משנה קחו בידכם. השלישי ואת הכסף המושב וגו' אולי משגה הוא. אולי הממונה על הבית שכחו בשוגג וצוה להם יעקב להחזירו מפני קדוש השם. הרביעי ואת אחיכם קחו. החמישי תפלה. אמר להם ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש:

פרק מד

פסוק טז

(ומ"ש יהודה ליוסף **הננו עבדים לאדוני גם אנחנו גם אשר נמצא הגביע בידו** נראה תמה כי היה להם לומר הננו עבדים אשר נמצא הגביע בידו גם אנחנו הנקיים היאך אמר גם אשר נמצא הגביע שהיה נראה כי הגנב מרבה שלא היה ראוי להיות עבד. על כן פירש ר' חננאל ז"ל) שחוזר לדבורם הראשון **מה נאמר לאדוני** על כסף הראשון (ומה נאמר) [**ומה נדבר**] על כסף שני **ומה נצטדק** על הגביע (דרשות א"ש):

פרק מז

פסוק ל

אנכי אעשה כדברך אנכי אעשה מעצמי. (כ"י מינכן 66):

פרק מח

פסוק ז

ואקברה שם. כי היתה מגואלת בדם לידתה (כ"י מינכן 66):

פסוק יד

שכל את ידיו. הרכיב ידיו זו על גב זו:

פרק נ

פסוק י

ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד. תשעה מינים של הספד הם. מספד. נהי. צעקה. הילול. נידה. מרזח. קינים. הגה. והי. מספד. שנאמר (ירמיה ט') וספדו עליו הוי אחי. נהי. שנאמר (שם) כי קול נהי נשמע מציון. צעקה. והילול. שנאמר (יחזקאל כ"א) זעק והיליל בן אדם נידה. שנאמר (ירמיה מ"ח) נודו לו כל סביביו. מרזח. שנאמר (שם מ"א) כה אמר ה' אל תבא בית מרזח. קינים והגה והי. שנאמר (יחזקאל ב') וכתוב אליה קינים וגו'. וכשהזכיר כאן מספד גדול וכבוד מאד יכלול כל ט' מינים הללו של הספד ולמדך הכתוב ט' כתות שעלו עם יוסף הספידו עליו ט' מיני הספד. והנה ההספד הוא זכרון חסדי המת ויחוסו כגון שאול ויונתן הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו (שמואל ב' א') ולפי כאב ההספד שנאמר צר לי עליך אחי יהונתן (שם) ולפי המאורע שאירע לו שנאמר (שם ג') ויקונן המלך על אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר. וכן

צריך אדם לסדר הטובה שהיתה לו ונסתלקה ממנו כגון (יחזקאל כ"ז) בן אדם שא על צור קינה ואמור לצור היושבת על מבואת ים. וכתב (שם) הונך ועזבונך מערבך מלחיך וחובליך מחזיקי בדקך ועורבי מערבך וכל אנשי מלחמתך אשר בך וכל קהלך אשר בתוכך יפלו בלב ימים ביום מפלתך. ורז"ל הזכירו כן כי ענין ההספד ספור חסדי המת כגון (מו"ק כ"ה ב') ההוא דרב פדת דפתח עליה ההוא ספדנא היום קשה לישראל כיום בא השמש בצהרים שנאמר (עמוס ח') והבאתי השמש בצהרים והחשכתי לארץ ואנן ספדינן על אב בית דין עפר קברו מור ואהלות. דורש נגעים ואהלות. מי מסיר ספקות. ומבאר הלכות פסוקות. תורה רבץ. תלמידים קבץ. כלובש תשבץ. בקרית יעבץ: